

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

IN MEMORIAM

S. WIGERSMA Hz.

† 8 Februari 1912.

Een goed mensch is van ons heengegaan.

Met grooten weemoed heb ik mij neergezet om te trachten in enkele bladzijden het leven en het werken te schetsen van den hoogstaanden man, van ons best en sympathiek medelid, van den door ons allen diep betreurden S. WIGERSMA Hz.

Aarzelend slechts heb ik de eervolle taak aanvaard, overtuigd zijnde, dat ze aan betere handen dan de mijne had kunnen worden toevertrouwd.

De langdurige, op de meest vriendschappelijke wijze gevoerde briefwisseling met den thans overledene, die door geen enkelen wanklank ooit is verstoord, de groote vereering en hoogachting, die ik voor den uitstekenden muntkenner gevoelde, geven mij toch wel eenigszins het recht daartoe.

Het is alles als een droom. Niemand onzer was van den ernst zijner ziekte op de hoogte.

„Ik heb mij weer wat overwerkt” schreef hij nog al eens, maar uit geen enkelen brief bleek iets omtrent de hartkwaal, die hem ten slotte ten grave zou doen dalen.

Thans is WIGERSMA niet meer. De herinnering aan zijn edel, oprecht, eerlijk karakter, zijne buitengewone gaven, zijne onuitputtelijke werkkraft zullen ons steunen in de uiterst moeilijke taak, die thans ons wacht. Hij ruste in vrede. Wij zullen met groote genegenheid aan hem terugdenken.

SERVAAS WIGERSMA werd den 12en Mei 1857 te Leeuwarden geboren uit HAANTJE WIGERSMA Sz. en BEATRIX STÖCKER. Aan deze moeder heeft WIGERSMA waarschijnlijk zijn artistieken aanleg en groote opmerkingsgaven te danken gehad. BEATRIX STÖCKER was eene zeer begaafde vrouw, die zonder twijfel spoedig bij den zoon diens grooten aanleg voor al wat schoon en edel was zal hebben ontdekt en zoo noodig ook aangekweekt.

Een „jeugdig” verzamelaar van munten en penningen is WIGERSMA echter niet geweest, want eerst op 33-jarigen leeftijd begon hij met het bijeenbrengen van numismatische kollekties. Het kan niet anders, of hij moet zich toen met hart en ziel op de studie van munt- en penningkunde hebben toegelegd, daar wij hem, korten tijd nadat hij in 1898 tot bestuurslid van het Friesch Genootschap was gekozen, reeds als mede-beheerder van het munt- en penningkabinet van het museum in het *Jaarverslag* vermeld zien. Hij werkte toen nog eenige jaren met Jhr. Mr. W. C. G. VAN EYSINGA, leerling van onzen onlangs overleden voorzitter Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

Wij zullen hier niet verder ingaan op het vele en veelzijdige, dat WIGERSMA in het belang van het Friesch Genootschap en van zijne geboortestad heeft verricht, daar dit op andere plaats, den overledene waardig, door veel bevoegder hand zal worden gedaan.

De overledene was sedert 1908 mederedakteur van de *Vrije Fries*, een „stille vennoot”, zooals hij zich zelf zoo bescheidenlijk in een zijner brieven betitelde. Zijne verdienstelijke werkzaamheden op numismatisch gebied werden ook buiten zijne provincie erkend.

Het Kon. Gen. voor Munt- en Penningkunde benoemde hem in 1900 tot buitengewoon lid, maar reeds op de in het volgende jaar te Leeuwarden gehouden jaarvergadering werd WIGERSMA tot gewoon lid van ons genootschap gekozen. Het jeugdige gezelschap had in zijn 7-jarig bestaan

reeds vele begaafde en wetenschappelijke mannen verloren; wij noemen slechts: Mr. JACOB DIRKS, eerelid, Mr. N. DE ROEVER, A. A. LOOIJEN, J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK en den bekwamen kenner van geldersche munten, den heer TH. M. ROEST, verdienstelijke numismaten, wier plaatsen slechts ten deele door jongeren konden worden ingenomen, zoodat naar het verschijnen van eene ster der eerste grootte aan onzen numismatischen horizont met groot verlangen werd uitgezien. Zulk een plotseling in vollen luister opschitterende ster is WIGERSMA voor ons Genootschap geweest. Reeds tijdens het bezoek aan Leeuwarden in 1901, hadden de aanwezige leden genoten van de talrijke muntschatten zoo zaakrijk en smaakvol door WIGERSMA tentoongesteld. Ter eere van de aanwezige numismaten waren toen vele friesche muntvondsten voor den dag gehaald, opdat de heeren een overzicht zouden krijgen van het geld, dat in de eerste 10 eeuwen onzer jaartelling in Friesland in omloop was. Deze interessante muntjes maakten, volgens WIGERSMA's eigen woorden, het meest belangwekkende deel van de muntverzameling uit. „Welk een schat van sceatta's met kopjes, van merovingers, karolingers, geheele muntvondsten bijeen, wat zoudt gij een genot van uwe reis derwaarts hebben gehad,” schreef mij onze toenmalige, nog steeds diep betreurde sekretaris JOH. W. STEPHANIK. Eene maand later, heb ik inderdaad vol bewondering dien rijken voorraad munten aanschouwd. Toen reeds werd het mij duidelijk, dat de nieuwe beheerder van het kabinet met hart en ziel en met veel kennis van zaken de hem toevertrouwde schatten zou bewerken. De studie der angelsaksische sceatta's en van de tegelijkertijd in omloop geweest zijnde merovingische munten heeft WIGERSMA met groote voorliefde behandeld. „Wilt u mij een werk opgeven, waarin angelsaksische sceatta's zijn afgebeeld,” vroeg hij mij reeds dadelijk, „u moet mij beschouwen als uw leerling”, voegde hij er zoo bescheiden

aan toe. Alsof ik dien wetenschappelijken man iets had kunnen leeren, hem die steeds met nieuwe gezichtspunten en verrassende hypothesen voor den dag kwam. Wij brengen hier slechts in herinnering zijne opgangmakende ontdekking van het vinden van eenige sceatta's, die tot in de kleinste bizonderheden aan elkander gelijk waren, bijgevolg met een en denzelfden stempel waren geslagen, iets wat, zoover ik weet, vóór dien door niemand is kunnen worden aangetoond. Vervolgens welk gebruik hij heeft gemaakt van het versprongen zijn van den muntstempel op enkele sceatta's, zoodat door hem eene volledige teekening kon worden gegeven van het figuur, voorkomende op de keerzijden dier sceatta's, daarmede o.a. aantoonende, dat de ontwerper der angelsaksische muntjes een symmetrisch figuur heeft willen voorstellen.

WIGERSMA deed zijne bijdragen steeds rijkelijk vergezeld gaan van goed verzorgde illustraties. Geene moeite noch kosten spaarde hij. Toen het bij zijne zoo degelijk doorwerkte studie „*Over het ontstaan en het belang van familiepenningen*” noodzakelijk bleek, dat de afbeeldingen tusschen den tekst verschenen, liet hij het geheele artikel op beter daarvoor geschikt papier drukken. Deze bijdrage is een sieraad van het *Tijdschrift* geworden. Van de door hunne kleine afmetingen dikwijls onduidelijke angelsaksische sceatta's en middeleeuwsche obolen, gaf hij herhaaldelijk fotografische vergrootingen, die veel tot verduidelijking van het geschrevene bijbrachten. Behalve over sceatta's, danken we hem een paar uitstekend bewerkte studies over het nederlandsche muntwezen uit de middeleeuwen. Ook hierin toonde hij zich een meester. Voor dezen arbeid, die tot in de kleinste onderdeelen goed is verzorgd en bestudeerd, moet WIGERSMA jarenlange voorbereidende studiën hebben gemaakt.

„Zoodra ik de middeleeuwen doorgewerkt heb, wil ik weer met de sceatta's beginnen.” schreef hij herhaaldelijk. Hij had

in beide rubrieken nog zóó veel te zeggen, dat thans helaas in aantekeningen in zijne portefeuille zal blijven rusten. Moge spoedig een geleerde gevonden worden, die aan dien schat van nadenken en arbeid recht zal doen wedervaren. Eene troost echter voor ons is het, te weten, dat WIGERSMA in betrekkelijk korten tijd zooveel wetenschappelijks heeft geschreven, waarvan het meeste van blijvende waarde zal blijken te zijn.

Omdat er nog al eens gebrek was aan bijdragen voor de afleveringen, moest WIGERSMA ook nu en dan, wat hij noemde „stukwerk” maken. „Ik zal trachten weer een stukje te schrijven, doch zulk stukwerk houdt mij af van mijne muntstudie en die interesseert mij het meest,” lees ik in een zijner laatste brieven. Wij moeten hier echter vermelden, dat ook deze kleinere bijdragen zeer merkwaardig waren; dat hij ook aan deze veel zorg en inspanning wijdde, en dat zij bijgevolg voor ons allen veel leerzaams bevatten. Penningkundige studies wisselden zijne geleerde muntartikelen af. Het is opvallend, hoeveel bijzonderheden hij in een penning wist te ontdekken, ook uit een technisch oogpunt en welke besluiten hij door vergelijking van penningen onderling kon trekken.

Op verzoek van het museumbestuur, maakte hij eene beschrijvende lijst van 200 stuks familiepenningen, het Friesch Genootschap toebehoorende, die hij in ééne groep vereenigde. Aan dezen arbeid danken we, zooals gezegd, eene zijner meest merkwaardige studies: *„Over den oorsprong en het nut der familiepenningen.”*

Bij het bestudeeren van gedenkpenningen uit vroegeren tijd, was het de artistieke zijde van den penning, waarvoor hij het meest gevoelde; dit spreekt uit al zijne werken. Het historisch belang en de graad van zeldzaamheid werden echter niet vergeten.

Zooals WIGERSMA werkte, werkte niemand onzer. Zijne bijdragen boeiden van den eersten regel tot den laatsten, en

het was moeilijk te zeggen, wat het meeste daarin bewondering wekte, zijne groote scherpzinnigheid, zijne degelijke kennis van zaken of wel de eigenaardige beknopt duidelijke manier van verklaren. Hij was niet spoedig tevreden, werkte jarenlang aan eene studie alvorens deze het licht te doen zien, maar eischte ook van anderen, dat zij goed werk leverden. „Strenge contrôle op onze werken is toch wel goed,” schreef hij mij eens, „al wordt de illusie wat ontnuchterd als door een kouden waterstraal; als de ijver niet verflauwt, wordt het werk beter.” Kritiek was voor hem een prikkel tot inspanning en onderzoek.

WIGERSMA was een echte Fries in den besten zin des woords. Hij had er alle eigenaardigheden van in zijn persoon: groote zelfstandigheid, gevoel van vrijheid en recht. Wanneer de Friezen van Vrijheid en Recht hooren, dan schudden ze alle kalmte af. Dit was ook bij hem het geval. Als hij meende, dat z. i. de Kommissie van Redaktie van het Tijdschrift, waarvan hij sedert 1902 „tijdelijk” lid was — hij verlangde geene vaste plaats in onze Kommissie — niet naar recht was behandeld, schreef hij mij eens „ik zal dit ter gelegener tijd toch eens recht op den man af, in goed Nederlandsch aan den „schuldige” duidelijk maken, daar kan hij stellig op rekenen, *ik sta op ons recht.*” Ook gaf hij zich niet spoedig gewonnen, of beter gezegd — eene eenmaal bij hem gevestigde overtuiging was niet gemakkelijk aan het wankelen te brengen, omdat hij — beter dan ieder ander — wist, hoe ze was verkregen langs den weg van moeizamen arbeid en grondig nadenken. Na het verschijnen van zijne wetenschappelijke prachtstudie „*Eenige aantekeningen over de Nederlandsche in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis*”, die later door een even degelijk „*vervolg*” is aangevuld, trachtte hij o. a. aan te toonen, dat de oudste muntjes der nederlandsche vazallen geen geheele denariën zijn geweest, zooals bijna algemeen werd aangenomen, maar obolen en de tot nu

toe voor halve denariën of obolen gehouden muntjes, halve obolen zijn geweest.

Deze zeer verrassende, van veel nadenken getuigende theorie vond, begrijpelijkerwijze, niet dadelijk algeheele instemming, maar WIGERSMA was niet aan het wankelen te brengen, hij was niet te „bekeeren”. De vasthoudendheid, waar hij van zijn recht overtuigd was, kenmerkte den overledene en op hem zijn de woorden toepasselijk, die wij vinden in de volgende regelen, ontleend aan de *Revue des deux mondes*, jaargang 1899: „L'entêtement hollandais est doux, réservé et consciencieux. On y démêlerait des hérédités intéressantes, il est le produit d'une race forte, d'une religion sûre d'elle même, d'un passé très énergique. Il ne s'appuie jamais sur un caprice, rarement sur un instinct, presque toujours sur un raisonnement.” Hij was eene uitnemende persoonlijkheid, een man in wiens hoofd en hart altijd de zon scheen, van wien kracht uitstraalde. 1) Moedeloos zijn en klagen deed hij niet. „Waartoe altijd dat geklaag,” hooren wij hem zeggen, „ons tijdschrift is volstrekt niet minder dan dat van andere genootschappen en overal is zoo nu en dan gebrek aan kopie. Bovendien wat resultaat bereikt men met klagen en zwaarmoedigheid. Ik help nooit een weerbaar man, die klaagt, maar wel een, die zich inspant. Als 't noodig is, zullen we worstelen als de zeeuwsche leeuw, maar jeremiades houden, neen, daar doe ik niet aan.”

Iemand helpen, ja, dat deed hij gaarne. Geene moeite was hem ooit te veel. Zijne rijk voorziene bibliotheek, zijne uitgebreide verzamelingen van munten en penningen, van kostbare oude gravures, ze waren steeds ter beschikking van wie er om vroeg.

Van half werk hield WIGERSMA niet. Had hij een nieuw

1) Woorden, gesproken door den voorzitter van het Friesch Genootschap, op de begrafenis, den 12den Februari 11.

artikel gelezen, dan moest hij „meer en vooral beter weten” dan voordien. Hij zocht de oplossing zijner ingewikkelde vraagstukken in de bronnen zelve, maar niet in de meeningen van vroegere numismaten. WIGERSMA beschikte over het zeer uitgebreide materiaal, het Friesch Genootschap toebehoorende. Het voorrecht van zoovele munten en penningen te kunnen bestudeeren, erkende hij gaarne. In dit ruime gebruiksmateriaal ligt ook voor een klein deel het geheim van zijne merkwaardige werkkraft besloten.

Eene groote aantrekkelijkheid en uitspanning was voor WIGERSMA het bezoeken van de jaarvergaderingen van ons Genootschap, waar hij door zijne eenvoudige, bescheiden en aangename persoonlijkheid eene zeer gewaardeerde verschijning was. Slechts noode bleef hij thuis. Zoo kon hij bijv. in Juli 1903 niet te 's-Gravenhage komen, niettegenstaande hij daarvoor bij afzonderlijk schrijven van den voorzitter was uitgenoodigd, „want juist op dien dag was het „„moeders verjaardag,”” een feest, dat mijn jongen en ik steeds met eenigen luister en groote vreugde vieren. U begrijpt, dat ik moeilijk kon weggaan.” Nu, dat begreep ik ten volle.

Behalve de jaarvergadering, die meer eene huishoudelijke was, werd in den laatsten tijd ook eene zoogenaamde werkvergadering gehouden. De bedoeling van deze laatste, eigenlijk door WIGERSMA voorgesteld, is om den tijd uitsluitend te gebruiken tot numismatische besprekingen en niet tot het bezien van merkwaardigheden, zooals dit op de jaarvergaderingen plaats vindt. Geen wonder, dat hij spoedig de ziel van die werkbijeenkomsten werd en de aanwezigen vergastte op rijk geïllustreerde voordrachten, 1)

1) Wij mogen hier echter niet vergeten, dat ook onze betreunde voorzitter, wijlen Dr. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ en enkele anderen de werkvergaderingen door interessante bijdragen opluisterden.

die later, als artikel omgewerkt, den hoofdschotel van ons Tijdschrift zouden uitmaken.

Bij het overzien van de lange reeks geschriften van zijne hand, die wij weldra zullen vermelden, wordt men van zijne groote werkkraft overtuigd. Als men daarbij bedenkt, dat hij behalve zijne eigene verzamelingen op verschillend gebied, ook het Penningkabinet van het Friesch Genootschap te besturen had, dat hij een werkzaam aandeel nam in de kommissie voor het afgraven der friesche terpen, waarbij hij dikwijls in gezelschap van Mr. P. C. J. A. BÖELES tegenwoordig was, dat hij zijne hulp verleende in het aanleggen van exposities op velerlei gebied, dat hij voor anderen oneindig veel munten en penningen te bestemmen kreeg, honderde numismatische vragen te beantwoorden had, daarbij zijne eigene „zaak” met hart en ziel genegen was, vele maatschappelijke betrekkingen in Leeuwarden bekleedde; als men dit alles bedenkt, verwondert het ons niet, hem in 1903 te hooren zuchten: „Aan vermoeidheid heb ik mij steeds weinig gestoord, maar ik heb nu toch ook begrepen, dat ook mijne kracht beperkt is.”

Van die krachten, die later zouden blijken inderdaad niet tegen zooveel intens werken bestand te zijn, heeft WIGERSMA steeds meer en meer gevergd. Hij nam alles zoo ernstig ter harte. Toen hij in April 1909 het bezoek van Dr. H. WILLERS uit Bonn te wachten had, een bekend schrijver over romeinsche opgravingen, die te Leeuwarden speciaal kwam om romeinsche muntvondsten en opgegraven munten te bestudeeren, heeft hij een week lang in het museum voorbereidende studiën gemaakt. Met den bonnschen geleerde zelve heeft WIGERSMA daarna 15 uren te samen hard gewerkt! Is het wonder, dat hij toen vermoeid was?

Uit een en ander kunnen we zien, dat de overledene geen kamergeleerde was, maar iemand, die een open oog en oor had voor alle vraagstukken; iemand, die een ander gaarne

het profiteeren van zijne degelijke kennis, maar die even-
goed met zijn warm hart klaar stond, om ook op andere
wijze hulp te verleenen. Op hem zijn waarlijk de volgende
woorden van een franschen dichter uit het einde der 18e
eeuw, die de geestige gravure van LOUIS SURRUGUE'S
„*L'Antiquaire*” vergezellen, *niet* toepasselijk

Dans le Dédale obscur des Monumens Antiques,
Homme Docte, à grands frais, pourquoi t'embarrasser?
Notre Siècle, à des yeux vraiment philosophiques,
Offre assez de quoi s'exercer.

WIGERSMA was een bescheiden mensch, die nooit op den
voorground trad en gaarne voor anderen werkte. Dat ons
Tijdschrift in het buitenland een zeer goeden naam heeft
gehad, danken wij in hoofdzaak aan den arbeid van den
overledene. Toch heeft WIGERSMA, zoover ik weet, in geene
enkele buitenlandsche revue geschreven, het waren steeds
de *Vrije Fries* en het *Tijdschrift* van ons Genootschap,
waaraan hij zijne interessante bijdragen ter plaatsing af-
stond en dit niettegenstaande hij de overtuiging moet
hebben gehad, dat de eenvoudigste zijner studies in elk
buitenlandsch tijdschrift met graagte zou zijn opgenomen.
De overledene was membre correspondant van de Société
française de Numismatique. WIGERSMA heeft geene andere
onderscheidingen verlangd. Had hij ze gewild, ze zouden
hem rijkelyk zijn ten deel gevallen.

Groote reizen heeft hij niet gemaakt. Het ontbrak hem
daarvoor aan den tyd, niet aan den lust daartoe. In de
Septembermaand van 1910 bezocht hij met vrouw en zoon
een gedeelte van Zwitserland. Geheel opgefrischt kwam
hij van die prachtige reis in Leeuwarden terug. „Het is
toch inderdaad heerlijk om eens gelegenheid te hebben
zoo'n fijn en verheven genot te kunnen smaken. De natuur
heeft op mij door hare grootheid en volmaaktheid altijd
een kalmeerenden en geruststellenden invloed. Wij hebben

mooie bloemen geplukt en gedroogd, veel gewandeld, bergen beklimmen (per trein), bijv. Rigi, Pilatus, Eiger, veel gevaren op de heldere meren en toch ook musea gezien, te Constanz, te Luzern, te Basel. Vooral de paalwoningresten vond ik belangrijk. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat die paalwoningen reeds vroeger bestonden, dan onze terpen." Ik haal deze woorden hier aan om WIGERSMA tevens te doen kennen als een fijnproever van natuurschoon, die echter op zijne reis de wetenschap niet geheel verwaarloosde.

Behalve vele kleinere bijdragen en besprekingen van uitgekomen boeken, danken wij de volgende munt- en penningkundige werken aan zijne hand, die tot het laatst toe werkzaam bleef.

Drie zeldzame Oranje-penningen. In *de Vrije Fries*, XXste deel, vierde reeks, II, 1ste afl., 1902. Met twee platen.

Muntvondst te Oudwoude. Met een fransch résumé „*Trouvaille de monnaies carlovingiennes à Oudwoude*, 1902." In hetzelfde Tijdschrift, XXste deel, IIde afl., 1903. Met plaat.

Iets over Dockumer historiepennningen. In het Tijdschrift van ons Genootschap, 1903. Met plaat.

Twee merkwaardige Oranje-penningen. In hetzelfde Tijdschrift, 1904. Met plaat.

Eenige opmerkingen over gedenkpenningen uit de eerste helft der 16e eeuw. In hetzelfde Tijdschrift, 1904. Met twee platen.

Iets over WIGLE VAN AYTTE VAN ZWICHEM, zijne munt- en penningverzameling en de gedenkpenningen met zijne beeltenis. In hetzelfde Tijdschrift, 1905. Met drie platen en afbeeldingen in den tekst.

Eenige aantekeningen over de Nederlandsche, in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis. Voordracht, gehouden in de vergadering van het Kon. Ned. Genootschap voor munt- en penningkunde te Haarlem, 25 October 1905.

In hetzelfde Tijdschrift, 1906. Met vijf platen en een groot aantal afbeeldingen in den tekst.

De Draagteekens van het jaar 1566. In het Tijdschrift, *de Vrije Fries*, XXste deel, afl. 3 en 4, 1906. Met vijf platen.

Vervolg der aantekeningen over de Nederlandsche, in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis. Voordracht, gehouden in de vergadering van het Kon. Ned. Genootschap voor munt- en penningkunde, te 's-Hertogenbosch, 16 October 1906. In het Tijdschrift van ons Genootschap, 1907. Met vele afbeeldingen in den tekst.

Notice sur la trouvaille de monnaies et d'ornemens carlovingiens dans un tertre près de Delfzijl. In hetzelfde Tijdschrift, 1907. Met drie platen.

Valsch geld. Voordracht, gehouden in de vergadering van het Kon. Ned. Genootschap voor munt- en penningkunde te Utrecht den 16den November 1907. In hetzelfde Tijdschrift, 1908. Met eene plaat en vele afbeeldingen in den tekst.

Muntvondst te Hiaure. Obolen uit 't laatst der elfde eeuw. In hetzelfde Tijdschrift, 1909. Met eene plaat.

Over den oorsprong en het belang van familiepenningen. In hetzelfde Tijdschrift, 1909. Met zes platen en zeer vele afbeeldingen in den tekst.

Muntvondsten van vroeg-13de eeuwse halve obolen in Friesland. In het Tijdschrift *de Vrije Fries*, XXIste deel, afl. 1, 1909. Met vier platen.

Numismatica in het archief van KINGMA-state te Zweins. In het Tijdschrift van ons Genootschap, 1910.

Penningkunde in het begin der 18e eeuw. In hetzelfde Tijdschrift, 1910.

Naschrift op de „Familiepenningen”, (vervolg op Tijdschrift, 17en-jaargang 1909, blz. 219). In hetzelfde Tijdschrift, 1910.

Penningkunde in het begin der achttiende eeuw, II. In ons Tijdschrift, 1910.

Verhaal van het ontstaan van den gedenkpenning op de vrijverklaring van Amerika in 1782. In het Tijdschrift *de Vrije Fries*, XXIste deel, tweede afl., 1911. Met vier platen en afbeeldingen in den tekst.

Keur van munten en penningen uit het Kon. Kabinet van munten, penningen en gesneden steenen te 's-Gravenhage, uitgekozen en beschreven door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ en A. O. VAN KERKWIJK, te 's-Gravenhage, bij MART. NIJHOFF, 1900. (Bespreking van de in het boek afgebeelde munten en penningen uit een artistiek oogpunt beschouwd). In ons Tijdschrift, 1911.

Penningkunde in het begin der 18e eeuw, III. Eene Friesche penningverzameling. In ons Tijdschrift, 1ste afl., jaargang 1912.

Den 12en Februari l.l. hebben onze geachte voorzitter

en sekretaris met zoovele andere vrienden den braven man grafwaarts gebracht. Aandoenlijke, diepgevoelde woorden zijn bij die plechtigheid gesproken. Wij zullen deze hier niet herhalen.

WIGERSMA heeft ons thans verlaten, maar zijn heldere geest, die ons zoo vaak voorlichtte en leidde, zal blijven voortleven en zal ons kracht en moed geven om de uiterst moeilijke taak te kunnen volbrengen, die ons thans nog wacht.

Er is onder de kerkbeelden der Ned. Hervormde kerken een, dat mij bijzonder heeft getroffen, het is dit: Een palmboom, waarop een steen drukt met het omschrift: *Pressa valentior*. (De palmboom wordt des te sterker, hoe meer hij wordt gedrukt). Moge de zin van dit eenvoudige beeld ook aan ons bewaarheid worden! Moge ons zwaar beproefd Genootschap, door krachtige samenwerking der weinige overgeblevenen, bezield door het voorbeeld van zoovele werkzame mannen, wier nagedachtenis wij eeren, de jaren voorshands blijven trotseeren en, niettegenstaande grooten tegenspoed, ook blijven groeien.

Luctor et Emergo!

Middelburg,
Februari 1912.

M. G. A. DE MAN.

Phototypie VAN LEER & CO., Amsterdam.

S. WIGERSMA Hz.